

Rebecca Berg
rebecca.berg@mfof.se

s.registrator@regeringskansliet.se
s.fs@regeringskansliet.se

2017-09-28

MFoF:s yttrande över delbetänkandet För dig och för alla (SOU 2017:40)

Socialdepartementets diarienummer: S2017/03374/FS

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) begränsar sitt yttrande till de delar som gäller myndighetens verksamhetsområde.

Sammanfattning

- MFoF tillstyrker utredningens förslag om att ett vävnadsprov från ett barn ska få samlas in och bevaras även utan vårdnadshavarens samtycke men anser att den risknivå som utredningen föreslår som krav för att få spara ett prov är för hög.
- MFoF anser att utredningen inte har belyst frågan om möjligheten att använda vävnadsprover från en biobank för att användas i en faderskapsutredning, på ett tillräckligt och nyanserat sätt utifrån ett barnrättsperspektiv.

8 Vävnadsprover från barn

MFoF tillstyrker förslaget om att ett vävnadsprov från ett barn ska få samlas in och bevaras även utan vårdnadshavarens samtycke. Däremot anser MFoF att den risknivå som utredningen föreslår som krav för att få spara ett prov är för hög.

Utredningen har valt samma risknivå som krävs för tillämpningen av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Av förarbetena till LVU framgår bl.a. att det inte får vara fråga om en obetydlig, oklar eller avlägsen risk för den unge. Det ska gå att konstatera att risken för skada har sådan inverkan på barnets hälsa eller utveckling att barnet har ett tydligt vårdbehov. Det måste således föreligga konkreta omständigheter som talar för att en risk för skada föreligger (prop. 1989/90:28 s. 108). Enligt praxis och förarbeten innebär begreppet ”påtaglig fara” att risken ska vara så hög att det i praktiken bara kan uppnås när det rör sig om en mycket säker skada (se bl.a. Anna Kaldal, Parallella Processer - En rättsvetenskaplig studie av riskbedömningar i vårdnads- och LVU-mål).

Som utredningen konstaterar är ett ingripande med stöd av LVU en åtgärd som är långt mer ingripande än att spara ett vävnadsprov. Det är därför rimligt att regeln i biobankslagen kan tillämpas i fler situationer än vad LVU medger.

11 Utredning av föräldraskap

Inledningsvis vill MFoF påtala att utredningens val att använda begreppet föräldraskap som ett samlingsbegrepp för faderskap, föräldraskap och moderskap är olycklig eftersom begreppet föräldraskap i 1-3 kap. föräldrabalken (FB) är förbehållet den kvinna som har lämnat samtycke till en assisterad befruktning. Då reglerna till viss del skiljer sig åt vad gäller fastställande av faderskap, föräldraskap och moderskap finns det en risk för missuppfattningar.

MFoF förordar att man i den fortsatta beredningen av förslaget använder begreppen så som de används i FB.

MFoF delar utredningens uppfattning att rättsläget är oklart vad gäller frågan om det är tillåtet att lämna ut vävnadsprover ur biobanker i syfte att utreda faderskap eller föräldraskap. MFoF välkomnar därför ett förslag som kan ge ett tydligt och ändamålsenligt regelverk. MFoF ser dock ett antal brister i utredningens resonemang och anser att frågan i vissa delar inte har belysts på ett tillräckligt sätt utifrån ett barnrättsperspektiv.

Av avsnitt 11.4.2 framgår hur utredningen har vägt provgivarens rätt till integritet och rätt att bestämma över användningen av sina prover kontra barnets rätt till kännedom om sitt ursprung. I avsnittet förs ett resonemang om olika skäl till varför en provgivare inte vill delta i en utredning om ”föräldraskap”. Ett skäl som nämns är att modern motsätter sig en utredning av rädsla för att den biologiska fadern är någon som allvarligt skulle skada henne eller barnet om de på grund av ett fastställt faderskap måste behålla eller återuppta kontakten med honom. Vidare menar utredningen att det kan diskuteras vad ett ”föräldraskap” egentligen är, hur betydelsefullt det genetiska släktskapet är jämfört med andra aspekter och om det i alla situationer är i enlighet med barnets bästa att det biologiska ”föräldraskapet” blir känt.

MFoF vill här betona att såväl den svenska lagstiftningen som artikel 8 i Europakonventionen bygger på den grundläggande principen om att barn ska ha rätt till kännedom om sitt genetiska ursprung. I artikel 7 i FN:s konvention om barnets rättigheter anges att barnet ska ha rätt att få vetskap om sina föräldrar. Mot den bakgrunden finns det en skyldighet att utreda faderskap och föräldraskap för barn samt en rätt för barn som kommit till genom assisterad befruktning med donerade könsceller att få kännedom om donatorn. Huruvida en genetisk fader är en bra omvårdnadsförälder eller inte är en fråga som får beaktas vid bedömning av frågor om vårdnad, boende och umgänge. Av den anledningen har lagstiftaren tydligt preciserat i vilka situationer en faderskapsutredning får läggas ner, dvs. i vilka situationer barnets rätt till kännedom om sitt ursprung får stå tillbaka för andra motstående intressen (2 kap. 7 § FB). Även adoptionsforskning visar hur viktig kunskapen om det biologiska ursprunget är för barnets positiva utveckling.

MFoF ifrågasätter utredningens bedömning att en möjlighet att lämna ut sparade vävnadsprover till en faderskapsutredning skulle få till följd att människor i be-

tydligt mindre utsträckning än idag skulle tillåta bevarande av prover i biobanker. MFoF bedömer den risken som liten utifrån att den utpekade mannen ändå kan tvingas att lämna prov till undersökningen med stöd av blodundersökningslagen samt att undersökningen dessutom ofta kan göras i form av en släktutredning helt utan mannens medverkan.

En barnkonsekvensanalys förutsätter att den frågeställning som ska bedömas utgår från hur barns intressen eller rättigheter är formulerade i nationell lagstiftning. Då det enligt MFoF finns brister i det underlag som utredningen lagt till grund för sin slutsats bör frågan utredas vidare. Utredningen om modernare regler om faderskap och föräldraskap (dir. 2017:28) har bl.a. i uppdrag att överväga om det bör införas regler om att en domstol ska kunna förordna om en rättsgenetisk undersökning av vävnadsprover från en avliden man och i så fall under vilka förutsättningar. Det är viktigt att bestämmelserna i lagen (2002:297) om biobanker i hälso- och sjukvården m.m. och lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap samordnas med varandra.

Kristina Svartz
Generaldirektör

Rebecca Berg
Föredragande